

Od Mohorovca do Pijane gore.

Dolenjska mi je dolgo bila neznana dežela, ker nam nikoli niso prišel v te kraje. Tolkor pa sem jo poznal iz naše literature iz našega razprazja, iz naših klankov Levstika, Jurisa, Trdine, pa sem imel o njej prerej neko sliko. Imel sem utis, da je ta dežela mehke romantike, z nestrovnimi cerkvami in gradovi, z vrškimi gorami in poldavnimi, z grčmi in dolinami, kjer živi dobro ljudstvo lahko, brezskrbno življenje piše vrček in prepeva, hodi po ljubi poteh in hodi polhe. Nekaka dežela poezije, katero lahko zavidamo drugi zemljani.

Ravnostako nejasne pojme sem imel o socialnem stanju te dežele. Pa legi in trdovitosti krajev sem si predstavljajal, da ne more biti niti prerena, niti prepevata. Tako domnevo predložen geto, ker se je vedel Dolenjske mehanja najstarejša in najboljše slovenske kmetijska šola, ona na grmu, kjer so živele, obelovali in prveli kmetijske strokovne knjige priznani slovenski kmetijski strokovnjaki, iz katerih se je učil naš kmet čim Slovenije. Tako vedel je po mojem mnenju na Dolenjsko morda gotovo dobro vplivati.

V tej domnevi me je posebno utrdil članek nekega gosposkega strokovnjaka ki je v "Slovenu", ne vem katerega letnika, poročal pregled aktivnosti in pasivnosti agrarnega gospodarstva hrvaške dežele. In tam je bilo s številkami dokazano, da je kmetstvo

gospodarstva na Notranjskem in na Gorenjskem daleč pasivno, drugim pa je na Dolenjskem vireno aktivno. Tisti gospodarski strokovnjak je koval v zvezi dolenjske gospodarske preseg.

Slabo v političnem razpoloženju Dolenjcev nam lahko doblj iz pregleda raznih volitev. Ta slika ni kuzela nobene izjeme; tako kakor na Dolenjskem, je bilo povsod na Slovenskem. Že to beremo: na Dolenjskem prebiva dobro, skromno ljudstvo, ki ne pozna nobenih posebnih težav in ki je zadovoljno samo nekaj, da ga obreva nore na tem prelepem koku naše zemlje.

V tako podobi o Dolenjski sem nekega dne na postaji Mokronog - Bistrica stopil na Dolenjsko tla. Že ko sem se vrgel iz železnice po dolenjski železnici, sem se prepričal, da je Dolenjska res lepa dežela. Ko pa sem prišel v miruško dolino, se je lepota te dežele še povečala. Glavice, ki dolino obdaja, ima tako lepe, rdeče linije, da tukaj zraste žujmi. Židenice pomejane v doljnih goricah to s prešerno mimot, jo mežikajo naproti. Gledam gradovi, ~~mimo~~ ~~breher~~ ~~mogovine~~ cerkve, mimo katerih se vrgo, ti poleg romantične lepote dajejo tudi slutiti, da mora kraj tudi biti rodovit, kajti drugi gore bne graditelji teh starih govor ne morevoli in njem.

Žarno avgustovsko vzroče, prežeto s so-
puro, napolujeno z vročimi snopi sončnih
žarkov se je s težko negotovostjo sklanjalo med
dolino, po kateri so se prelivale barve zelenih,
tu in tam je nekoliko rumenkastih gozdov, vino-
gradov, travnikov in strnišč. Rjava, razprokana

penja je puhela od peje in vršine, da je ol-
salo po njenem zaspnem, težkem varju. Neki
globok, truden šer je legel nad dolino in se
oprjeval njenih prelepih lok in kotov.

Žrtopni sicer na postaji Mohrweg, toda
trga s tem imenom nikjer ne vidiš. Tuoli mo-
hrvški trški trgovineci so ob gradnji pruge
iz Trebnjega v St. Jozef postavili tako, kakor
že prej marničje drugod in odprli portej
simbolje stran od uplovega srečanja. Od
portej do trga je pol ure hoda. Iva takrat
sta rekala putnikova na postaji, toda jaz se
ninem od vpeti in sem rajši šel peš to krat-
ko, a gledel prahu in vršine zelo mučno pot.

Nedelei od portej stopi gostilna pri
"dajcu". Lurich je brezdomno dobro srečanje
proti prahu in vršini, zato sem kreml vanjo.
V hiši je bil prepis. Ena miša je bila jarekna
od samih dobrih rejnih, spritih, golobskih gostov.
Pri drugi miši sta sedela neobut, rjav in ja-
mazen kmet ulno zamenjane zunanosti
ter neki drugi gost, ki je bil za spomenje boljše
obličen, a zelo izgovarane podelbe.

Šlo je za politiko. Kmet je trdil, da
bo vojaka, gospodje pri miši pa so se mižali
in mu prezirljivo ugovarjali. Kmet se ni gnetel
za njih prerekanje in gnil svoj.

"Vojsko bo, vam pravim. Brehej? Leto
1914 tega sem bil povabljen od stranke, ~~na~~ v
Lentrupert na sestanku župnikov. Lez dober
mesec je izbruhnila vojaka. Poglejte, sedaj sem
spet obil od stranke valilo za sestank
v Lentrupert. Lez mesec dni in nam vojsko,
vam povem..."

Gospodsko omizje je imelo svojo stranko, kmet in njegov tovariš pa svojo. Na potovanja je ilovek šisto drugeren in se hitro plije z družbo. Hmelu sem nepravil družino in vedel, da so gospodje pa mihi doleupski magneti iz roset-nih krepov, osterpi, trgovci in večji prestniki, kmet je iz Trebelnega nad Lohornogom, njegvo tovariš pa rudar iz Hc. Lentsenja. Pri gospo-dski mihi je bil tudi neki gospod iz Ljubljane, ki je bil tist ne pritencah.

Prepir se je nadaljeval. Hmel in rudar sta trdila, da bo potem prišel Hitler in da se bova tudi za Doleupja potem pričeli boljši časi.

„Glek Hitler, Rusija bo prišla!“ je ugo-varjel kremer, ki se je tudi mešel v prepir.

Hmel in rudar sta bila oba za Hitlerja, obicim je gospodsko miha z osterpiem vred bila za Rusijo.

Ljudna stvar, ki da morate. Na svojem potovanju po mislenki obliki, od Lohornoga do novega mesta in na Gorjancih sem povrat zasledil isti pojav. Vaški magneti, trgovci, osterpi so bili po večini za Rusijo, basterpi, delavci in kmetje pa z malimi in silno redkimi izje-mami za Hitlerja. Če bi bil na agitacijskem potovanju z nekoga ustanovljete proletarsko stranko, bi ne bilo nobenih težav, praviti sku-paj organizacije iz magnetov in osterpih, toda izključeno bi bilo ustanoviti kako orga-nizacijo iz proletarskih elementov.

Takrat sem pri „Dajcu“ obelob gledel, ker nisem poznal Doleupke in njenega ljudstva in sem mislil, da je tako, kakršna je drugod. Pozneje pa so se mi odprle oči in se temu sod-nenu, tujemu pojavu nisem več suolil.

Od "Sejra", kjer smo pustili gospodsko mizo
smo odšli kmel, rudar in jaz skupaj po pravi
cesti proti Mokronogu. Pred odhodom se mi
mogoč nagledele neke krasne ulovne slike, ki
kaj Mokronog pred več stoletji in ki ^{je} pomeni-
kel neki neznani domaćin. Taka stvar bi spa-
dela v Narodno galerijo, pa ne v zahajeno go-
stilniško sobo.

Tratna pot do trga gre čez valovito polje.
Grešče mi je pijan kmel iz Trebelnega razlegal
svoje življenje:

"Imam ~~več~~ četrt grunta, redim par volčev
in eno kravo. Če je letna slaba, moram kravo pro-
dati, da lahko obdržim vola. Tudi vinograd imam
za ~~ena~~ petdeset strajkov¹⁾ vina. Vsako leto prodam
~~grosje~~ boljše, slednjeje grozdje Mokronogjarem,
po dinarju kito, se je dobro plačalo, dorejem dva
dinarja. Steu izkupičkom se potem drugi na
obleče. Iz imarnice pa ni za dom nepravno.
"pitjuno". Trebelno je trol kraj, vam povem gos-
pod moj. — Moj brat je rudar v Nemčiji. Vsek
mesec pošlje svoji ženi do tujent dinarjev. Žena
je nakupila je par njiv in travnikov. Če bi tr
se par let trajalo, bi spravila skupaj svete za cel
grunt. ~~Ad~~ V Nemčiji mora biti zelo obubo. In
moj brat je morda rudar..."

Njegov rjavi obraz je imel tako prdelo, ko da
bi bil nepravilen iz suhe prsti trebeljanskih hribov.
Ko je govoril o svojem gruntu, je bil njegov glas
ruh in težak, ko pa je pripovedoval o svojem bratu,
je postal mračen in govorne in manjši. ~~Že~~ ^{Že} je
govoril tudi mrtve oči se ~~priljubljen~~ ^{priljubljen} sijejo so začele
sijati.

Ko je nehal on, je prišel govoriti njegov brat,
karmeljski rudar:

„Tam hudič me je gnubil, da sem zapustil
 Nemčijo in se vrnil domov. Tega je krvava tista
 bajta. Bajta je kakor križ, na katerega si pripel.
 Ne moreš si več pomagati. Na Strasbergu jo imam.
 — Tulek jo zaslužiš? Gram me je prevedel, ali za
 življenje premalo, za smrt preveč. — Prej sem bil
 dvanaest let v Nemčiji, na Westfalskem. Tam se
 je delalo, ali tudi živelo. In kako stanovanje sem
 imel: štiri sobe, vrt. Tukaj nas je vsem, pa
 imamo dve kuhinji. V Nemčiji je red. Leta trina-
 dvajsetega je le malo manjkalo, da namo de-
 larirali dobili oblačil v roke. Par tednov smo itraj-
 bali, vse je bilo z nami...“

Prutih beredah se mu je glava dvignila samo-
 zavestno dvignil, njegove noge, ki so prej itrajbale
 po pramni srti kakor dve suhi palici, so zaskr-
 nile z novo, mladostno silo. Čez nekaj časa je na-
 daljeval:

„Če pride Hitler sem, si pridobim dvanaest
 let nadalje za moj pokoj. Dvanaest let imam
 tam gornaj na Westfalskem, ki sem si jih moral
 krvavo predeleti s temne rokami. In to mi kar tukaj,
 za nas čuega...“

Pred menoj je zamahalo dvoje lepoteh,
 žilastih rok, rumenih kakor stvira šuffjenskega
 rudnika.

Žug sem molčel. Tudi sem tudi hotel, kako naj
 bi odgovoril tema dvema tipoma, da nimata
 prav. Vsaka beseda bi bila bila v steno. S čudnimi
 običaji sem stopel v ta novi, dolenski svet.

In kot melosa, je ta z vrhom korekom po-
 stopel lepi. Ne morem troliti, da se je je mračilo,
~~ker se sonce odarja~~ se je sonce je skrito za trebanj-
 ski mi hribi, in večerna bura je je legla v dolino.
 Hribi okoli nje so postajali čudno mračni,

modrikasta je potegajala tuksi oblika, pelje, livade, goptovi. Prejšnja podoba kraja se je neopozno spre-
menila in postala mehka in sanjavska. Tiri me do-
brne se je gojila in vse kar se je prej zdelo silno oster,
cerkve, gradovi, ~~in~~ jidamice, vasi, vse to se je zdaj
odelo mnogo bližje.

Medtem smo pršli do mepravoskega pokro-
palstva, kjer doreče cesta v Muckronog mojo naj-
višjo stopnjo in odhoda se popotniku odpre po-
gled na sam trg, ki ga vse okoli ne vidiš. Trg
je ležal trg pod stari, sivim gradom, iznad njegovih
streh so se kradle mirni, plavi dimi. Če bi slike
ne kazal visoki dimnik usnjane, bi te ti dimi lahko
vapeljali k miru, da si presteležen v srednji, fer-
delni nek.

Tudi pogled nazaj po dolini, proti dimu,
je bil čudovito miren in lep. Izpod okvirja ~~na~~
hrbov in gozdov na zapadu je gledala bela Vesela
gora in so stmelci stari gradovi: Dob, Bukovnik in
Skrljevo. Na desni, izja Brtuce se je dvigal iz
gora modrine mogočni gotični pronič Leutruperta.

Ob takem pogledu se moraš zavedati, da
hodis po silno starih krajih, po krajih, po kute-
nih pred deset stoletji in le hodila sveta Hema, am-
pak je v njih tudi vladela kot lastnica trga
Muckronoga in vseh teh gradov. Njen dom je bil-
kolikor je tuha ferdelka, prastara morda, to
grado, sploh imela kuhinja dom - pred Skrljevo
pa Leutrupertom. Na Muckronoškem gradu so se
pred par desetletji krepili neki star ženski šolen
trdel, da je to obravalo od svetle Heme. Zbog tega
obravalo ni več tukaj, ker so ga menda spravili
v grški muzej. Vse kult te ferdelke in vse njene
zasluge za katoliško cerkev, ustanoviteljice sam-
stana v Urki na Harviskem, v Ahmontu na Stejerskem,
ustanoviteljice Leutruperta pa v teh krajih le ni

kaj prva prelegel, ker v teh krajih niti ene žuhotne kapelice ni posvečene v njeno čast. Okrog Leut-rupertta pripovedujejo o neki gospici, ki je žarla v neki gnejški posink in je gnejški pastir vpiil na njo:

„Beži gospica, bsk gredo...“

~~Stigvica se to verito namena tuok na vneto Hemmo. Bih vi, gospica ti. Stigvica se tuok ta legenda namena na vneto Hemmo?~~

Na razpotih pri pokopališču smo obrtali, jez sem preuščeval ali naj stopim na pokopališče in priščem grob mojega karvskega repeka, živinograsnika Mucirnika, stuehorstega pijaura, ki je pred plebriatom na pliberskem trgu pel:

„V Lbriueh sem star.“

„Laz Pero sem star...“

Po plebriatu je dobil službo v Mikronogu, kjer se je v prav kratkem času utopil v dolenjskem svirku. Toda moral sem ta obisk odložiti na poznejši čas. Moja tovariša kmel in sudar sta rekla:

„Skotva greva na Jelortno goro. Nočaj bota rajali gori Merijin venček.“

Na bližnji Jelortni gori je nemorež je dolgo vrsto z vsemi prunovi. Povedala sta mi, da je drugi dan, na Veliko gospojstvo na Jelortni gori velik romarski shod, kamor pride na tisoče ljudstva iz cele Dolenjske. Res sem videl, kako so se le procesije romarjev od vseh strani leple na hrib. Videl sem žujima, ker tebe zanimive priljubiti mi sem smel zamuditi.

Gredci na Jelortno goro sem se jez glasno navduševal nad lepim razgledom, prelepim svetnim večerom ter tihim, mirnim Mikronogom pod nami. Moje slavo-sper po pri mojih dveh tovariših ni mogel izgoveti nobenega odobravanja. Med krampljanjem navkreber sta se sem in tja ogleda po dolini pod nami, morda

na marta nekakega primerneza izprava za lepoto kraja. Ažune vi, ki so te kraje zmerom gledale, od jutra do večera, ne bile te slike že preveč vajene, da bi vidlele & v nji kako veliko posebnost, njim natančni občutek pa je bil stopljen od barbe in vrh-denci krah. To sem prvo in stmel na Makronog, ki se je pričel ~~za~~ postopati v prvi večerni sonček in se spet navduševal, je kmel iz Trebelnega za odgovor pomenljive izdihnil:

«Da, kolik se z Makronajzariji brate, mame s
čin orati...»

Ta odgovor mi je zapel napa. Na mojem potovanju od Makronoga do Pijane gore sem ga pogosto še nekočkrat slišal. Izgledel sem s kakimi čustvi je okoliša povezana na svoje vrednote, na vrednote svojega gospodarskega, upravnega in kulturnega življenja.

Na svojo obzori na vrh Zelostne gore, se je večer-
no oprevelo pravekar končalo. Na tratah pred cerk-
vijo se je kar tlo gnetlo; bilo ga je gotovo nekaj
pettiso. Prvi sem prišel na dolenski romarski
shod. Pred cerkvijo so makronski vitarji razpeli
šbute, kjer se je kuhalo, peklo, jedlo in pilo. Med
romarji so se vidlele tudi narodne noše Belokranj-
cev in Šumhergenov - unijator, ki so včasih baje
v velikih truneh pruneli na katoliško bogjo pot.
Terdaj so prihajali le še poromezniki: ~~ta~~

Na vzhnem prostoru špičastega vrha so tu postojale:
velike cerkev, ki pa kot stavba nima nič posebnega
na neli, Ažune pat znamenita pa je zamehi Langus-
ovih slik. Njeno patrono čisti dolenski gnetstvo
kot priporočilo zdravlja in sreče. Drugo postojanje
je velika zgradba katoliškega pravečnega doma,
ki se imenuje Marijin dom. To je takorekvi druga,
moderna cerkev, ki rešuje tiste probleme modernega
političnega življenja, katerega prva cerkev v sedanjih
časih ne more nič reševati. In tretja stavba je
velika gostilna, lastna trgovina doma iz Makronoga,

Del Muharnoga da Telč.

Doleujke jaz dolgu nitem priznat. Sem nitem
pridel tja, iz literature pa, kolikor je obdelovala ta
del Slovence, sem dobil le malo sliko. Iz del ma-
ših klasikov, Levstika, Jurčiča, Trdinca si dobil priložnost,
da je to delala mehke, sproščene romantične, kadar
ljubeznivo lovi polke, piše in prepeva v zidanih
svetih prelepih vinskih gorah, roma po brežjih potih

znanega voditelja mskronskih nepredujakov, Suhola, nepredujeskega župana svojih dni. Imenitna razselitev interesnih poudrugi, ki sta jo dosegla dva svetovna nazora na tem istem pristoru. Gmuka tretjega svetovnega nazora, doloujko ljublivo, pa se je valovilo od cerkve do krme.

Martopla je že nre, vendar se Gucltor se mi razhajalo; Suhola je že nekaj. Lekar je že na neki stari, polcerkveni obred, na Marijin senek ples. Razhovešen sem Suhol, kolaj se bo stvar prišla. Mi mi bo treba predalga Suhoti. Tmela so primerli nekaki fantje na romah iz cerkve Marijin kip. Pred nje se je portavil stereji moč arjaške portave in sika rejene zumanjosti ter odprl obred.

"Kdo je ta moč?" sem vprašal moja tovariša.

"Neki veleposrnostnik iz okolice Ternice, ki je od svoje mladosti na belobni gori vodi Marija ples." se je glasil odgovor.

Za nemick se je prišel. Vajrta se je z močeri Marijinega kipa zavrtil marernost v najbelj gorto množico pred cerkvijo ter jo zepel v velikem polkrogu. Za Marijinimi močeri se je tekoj odzela veriga ljude, ki se je vedno bolj goževala in blizela sredi mi. Najprej se je sprevedl Suhol narznoter, ko se je prišel ob srečne, se je veriga začela Suhoti narznoter. Narznoter se je Suhola vna tsvigleva množica. Suhola se okrog ranna sehe. Tmela je veriga začela tudi nas tri in ne da bi vedeli kolaj, smo se tudi mi začeli rteti: jo pristoru. Kdo je veriga se je veriga razvila na rok množice, se je spet začela Suhoti narznoter. Pri tem je množica začela na glas prepevati Marijino pesem, ki se je vedno končevala z refrenom:

"Marija prid' pa nas..."

Podoba je bila, ko da se vna množico zgrabil Videlov ples. Duhovnika mi biva nikjer violeti mshenega. Množice je peke strastno, pateglo, hrepence. Jezske

so morale gorice sveče. Petje je potajalo vedno gort-
ejše, vedno bolj vnemljivo, dokler ni odmevalo v mi-
lecu nam odmevali molitve melodijske tizice grl brez
kekega razločnega besedila. Glasovi so se zli v eno
ramno težko, brepeneco molitev. Vnjej so bili zlitari
glasovi penlje, po kateri se je razlegala; iz nje so
vzdihovali koprski vinogradov na Markovcu in v
Drajski Gori, ki pod pekovimi vrčnimi žarki
vodi gubejo po pet, po deset hil težke krampe
po vsem najt ur na dan; so škripali kosi vrčev
groja, bajterjev in kmetov brez vprege, ki ga po cele
ure deleč vajo iz dolin v bregove; je odmevalo in
vzdihovalo fiskače kote kmetie in bajterje, ki po
teh krotih prenašajo vodo od gore do mreka; je
odmevalo preklinjanje dvorjev in vojnikov iz klan-
cev Trebelnega, Lirnika, Slavirka, je bilo robenje
galufanskih kmetičev iz rejnov, izpred praga šterin,
~~in okoliških uradov in farovčev~~. Gradov, okoliških
uradov in farovčev. Imes je iz molitve vrhela pesem
svetov, pesem trgatev, je vzdihovalo brepenenje lu-
bezni ob oknih mizih bajt in od škritih plotov.

Pesem, ki je brnela iz tega svetega okvirja
prosečnega Marije priprošnjici vraga lepega, dobrega
in skorej neobsegljivega, je svoj okvir duleč preko-
račila, množica se je predela svojim čustvom, svo-
jemu velikemu metenu in neutišnem brepenenju.
Pela so se oklenjaka rečna penlja iz dna svojega
vra.

Nekej čera sem se sukel v tej zameknjeni
gumi in njem večerni omotici, potem pa sem se sku-
sil izgrniti iz vrveža in hotel biti le opazovalec,
Toda stelo me je precej naprta, da sem se izmotel
v kraj, kjer me verige plavnikov ni mogla več ob-
seči. Moja dva tovarisa, kmet in rudar sta vrtela
se dalje v gumi. Množica pred cerkvijo se je sukala
dalje. Njen vojvoda, sermiški veleposestnik se je v
berni zameknjenosti sukel sem in tja, gar ni obel
za njim je iz romarika več in zvezola mizala bela

Marijina roba kakor skrivnostna večja. Ples je v celcu trejel skorej celo uro in množice se ni naveličala sukati ne in prepereti. Skupled so vsi le volneli kip v cerkev, vojvoda pa je stopel na zidano prižnico pred cerkvijo, in odkoder je mogoče govoril prazen slavo pesni pripravnici Mariji.

Toda, medtem ko je še melo prej množica bila prapelnoma zajeta od plera pod vodstvom svoje njene ~~prave~~ boje pripravnice, zolej vojvoda pri- dpa ni imela nanjo nobenega vpliva več. Porlu- zeli so se mu imejali in delali rebete medklice. Romarji so v trumeh začeli zapuščati hrib ter se podajali k počitku po krčmah, po klevih, po ko- žaluh. Nekaj pa jih je ostalo na hribu v cerkvi in okrog ognjev.

bolšil sem v Muckronu brez mojih obelj praveo, ki sta se v množici izgubila. Lepa, zvezmeta mi se legla na tih preknežno, hre je na trdnja in vrnena nlegla k počitku.

x x x
x

Drugi dan sem se zelo zgodaj velpavil v dolino Lakeurev, južnozhodno od Muckrona, kamur sem bil najprej namenjen. Tri inna svoj itarinski cer, ki mi ga dajejo stari grad in stari obzidbri stolp iz turskih sarov. Niti neumerne, mvaljiva urijarna predi trga tega čaru ne more za- brizati. Pomo tukrat so zidali nov zvonik trske cerkve, ker je stari bil prekraten in se je komaj stal. Muckronjerci so rešili stvar me svoj, zelo cwortven merin. Terega zvonika niso podali, temveč so novega zgradili kar okrog starega in ga obzidali nad njega. Tuho inna Muckronu zdej dva zvonika, vidi pa se le en sam.

bol trga do prvega, gornjega Lakeura je pol ure hoda. Po lepi, a dukej itrni cesti se po- mices mimo Struge, narelye iz starih lereink in

Jebo lepah hiš, ki ga pa še kazijo nove stavbe, ki niso
niti hiše, niti vile. Na levi je gostilna pri "Treterju"
lepa, gradnja podobna stavba, ki jo je nekdanji
mohorovski grofček zgradil za eno svojih hčuric,
svojih levih roč.

Hitro nad Strugo dvorč na sedlo, ki deli
mireurko dolino od Lakeucov in rez četrt ure pa si
je v Lakeucih. Lakeuci so trije, gorupi, srednji in
spodnji. To je pravzaprav ope dolina potoka ~~Pa-~~
Lakeuca ~~dolje~~, ki se vliče izpod Trebelnege več kakor ^{dve} ~~450~~ uri
hroče proti Skocijani. Vse gorupi Lakeuc ostane na
desni pod gorico Prično, ob cesti pa se začnejo pojav-
ljati baje, ki spadajo tudi v gorupi Lakeuc. Tu pa
gledaš te baje, ki so pravzaprav ob steni pometni
cesti, se spravljaš, kako so mogle v svoji steni oblike
sploh oblikovati dvajseti vek. Te baje so podobna
stružne revščine. Ži se ti, da si stopil v drug svet,
in se uprašas, ali je to tista, tuha opevana idolična
Dolenjska. Toda popotnik, pomni se; če boš šel od
tukaj proti Pijuni gori, boš videl se drugačne stvari.

Grešim ljudje, ki gredo v Muhromoz k prvi
maši. Moški popotnika sploh ne pozdravljajo, vol-
povzamejo pa le moko in neredi; otroci pozdrav-
jo nemo s prosternom:

"Hvaljen boš Jezus Kristus."

Cetita, ali peta bajta ob cesti je drugačija
mojega znanca Timana, kamur sem šel. Timan
je po dolenjskih pojmi kmet, bertnik je lesene
tesne baje nekej ilovnatih njuž na vni in steni
glavice in nekej močvirja ob ^{Lakeucu} ~~Podulje~~ ter redi
per voličer in kravo. V šeri gori ima vinograd.

Nasel sem ga dvoma na skodnja. Bil je
sicer praznik, dan Velike Gospojnice, toda moč je
delal. V čelra je mešal neko mazo, snovčica tra-
rino in župjo izdelaval ipneje v gumnem podu.

"Tuj me delate več?" sem ga pozdravil.

"Jutu bomo počeli mljetiti, pa moram pa-

delate iprave, ker se je pred mezsulil."

Ki mi bilo mogoče ugotoviti s kakim materijalnim manj iprave ni sem ga upravljal.

"Iz kravjeka, gospod! To je najboljša material."

Vreme se je zarežal ~~obraz~~ rjavi, vzgan obraz ~~živih~~ ~~vsi in širokih ust~~, od sonca vzgan obraz z ogromnim nosom in mivnimi očmi.

Potem sem si ogledal njegovo majhno gospo-
darstvo, ki pa mi ga ni hotel pokazati. Šiman je bil
bitter mož in se je zavedel svojega siromastva. Njegovo
stanovanje je obstojealo iz dveh istih majhnih sob in
iz veže, ki je bila obenem kuhinja. Pri Šimani se je
kuhalo se v peči, na staroverski način. Žeto je v obeh
sobah, ki jih je razgrevala peč, vladala neposredna
vroča gatahlost. Ona se bila tudi v letnem času ga-
pita. To si stopil v sobo, si mislil, da si prišel v kuh-
njo ali še kuh. Hlev po hiši je bil mnogo bolj zračen.
Njegova žena, Šimanka, je bila se razmeroma mlada,
toda, ko sem jo malo približje pogledal, sem se skoraj
vstranil; noga je imela strašno gatahlo, da jih je ko-
meje vlekla za seboj.

"To je od prepiha, gospod," se mi je opravičev-
vala in me onemogo gledala s svojimi lepimi očmi.

Še se rjasta opravičev, ko se stopi v vežo
trhle, večne stene sveti beli dan?

Šiman je imel le trije otroke, dve deklici in
fantka. Vsi trije so bili lepih obrazov, toda vsi so
imeli nepravilno krivo, poriljene noge. To je bilo od
nošenja težkih brent, od preteških krov in napornega
kopenja. Fant je na zarah za krogcem paral vole
in kravo. Žirina je iz kuhinje, prepašenih zar stila
v blazinjo njivo, žeto jo je prstir neprestano prete-
tolhel ~~pre~~ po gubih in po rih z debelim prijemnikovcem.
Neumiljeno udrihanje se je čulo celo v preproso.
Šiman mi ni rekel besede.

Gospodar je dejal:

"Vina vam bi dal, pa ga nimam doma."

„Imate vinograd?“

„Imam ga v Stari gori,“ mi je povzeto in žarečih očih odvrnil Simon.

Vinograd je pravo vrhovega Dolenjskega, čeprav je malemu kmetiču v breme in trpljenje, kakor je bil tudi Simonu. Vinograd je tradicija dolenjske zemlje. Zidavina je tisti kraj, kjer se vseh vrstnih pridelkov trpljenje in pomanjkanje. Gorica je nabata, je skrb in muka, a je za lastnika istočasno tudi dragocena materialna uteha.

Simon ni imel vina v območju kleti, ampak je sprato za območje potrebe sprati hotel ponj v židaniro. Po bližnjici je imel do Stare gore vro hoda. Vro tja vro naprej, to pot je delal vseh vrst drugih del, dokler je židavina imela kraj v sebi.

„Dokraj pa ne spravite vina v območje klet, s tem bi si pribavili mnogo nepotrebnih preti?“ sem ga vprašal cukret pragneje.

Simon mi je odgovoril z zagonetnim nametom:

„Doma bi se kupljica prehitro praznila.“

Tedaj sem prvič videl gospodarstvo malega dolenjskega kmetiča, eno tistih gospodarstev, ki ~~po~~ vseh po lončovitih krajih tvorijo verigo dolenjskih gospodarstev dolenjskega gospodarstva, tistega gospodarstva, ki je po mojemu „Šovenčevega“ ~~in~~ kmetijskega gospodarstva strokovnjaka ~~na~~ na Slovenskem visoko aktivno. Mislim sem, da vidim najzanimnejše gospodarstvo, ki si ga ^{je} sploh moglo predstavljati, toda na mojem potovanju po teh krajih sem pragneje spoznal še vse drugačne primere revirne in zavlačnosti.

Natanil sem se v židavici na Brezcu med Lakeuram, kateri je bil Simon ~~se~~ nekak vrtnar.

Brezec je kraj z dolgim predhrbtom, potinjeno med dolino Lakeuram in med Svetim na jugu in med Svetim na severu. Z njegovega vrhoviča,

na katerem stoji tista zidanka, je svojevrsten pogled. Ineta sicer ne vidi veliko, ker pogled na jug zapi-
rejo trebeljanski hribi na sever pa hribi Svetuha,
in kar ga vidi, je pregonimiv in prelep dolenski
met. Vsa polovica trebeljanskih hribov, ki obkrožajo
Lakeno vel južne strani, je pokrita z gozdovi, ki
so izjemoma tudi črni lesovi. Le vprašaj Simona,
izgleda so last pa ti odgovori:

"Tu na tem koncu so last nekromske gredi-
ne, obli na njihovi pa so last črteške gredi-
ne. Glebo tučno se tu poznajo; v eni in drugi prevladuje
lep, črn les, vredine pa, kjer ima tudi Simon
svojo parcelo, pa je gošta, ali pokrita z bukovino
in drugim nekaristnim gozdom. Tu se medelje
vprašaj Simona, kaj on ne spravi črnega lesa
v svojo parcelo, ti odgovori:

"Ja, tje pa bom potem hitje šel..."

Od črnege konca teh gozdov gleda sveti
Peter, trebeljanska podfarna, s svojo steno kape-
lice romanskega sloga. Sed sem jo gledal, pa sem
jo našel v silno žalostnem stanju, je razpadajo-
ča. Podfarna cerkev pa, ki ima nobene zgodo-
vinske vrednosti, je dobro prevarovana proti vetru
in dežju. Čisto pojmi naših varhov kulture.

Spodnja prihodnja ne pvedeti, da sta v tej
kapelici mačevala brata Ciril in Metod, ko sta sko-
te kneže iz Panonije potrovala v Rim k papeže-
vem sodišču. Pod svetim Petrom so se vidne rez-
valine nekdanjega gradu Geruji Mokronog.

Iz drugega, nasprotnega konca teh obširnih
gozdov gledajo rezvaline obeh črteških gradov,
gornjega in spodnjega. Tudi te sem obiskal in se
mišim mogel našteti trdnosti ogromnih zidov gornje-
ga gradu, pravzaprav silnega stolpa, ki je za
Valvazorjevih časov bil rezvalina, pa stoji se
danes ohrajen, visok in veličasten na svojem mestu.

V Lakenih živi legenda o tem gradu teh
gradovih. Neki tesar se je zaljubil v grejko

hčer, hči pa vanjga. Ker je bil on helen, ona pa
grajška hči, je ta ljubzen bila brezupna. Helen pa
se ni rodil, temveč si je nepravil velik mešt. Odsel
je v Turčijo k jamkarjem, se vrnil na brež s turško
vojako, ga ne spadel, razrušil in si tako osvobodil svojo
grajško ljubino. Bivši goptori obdajajo danes te stare
razvaline, okrog njih pa obha neka tajničkova sila
ljubezni in helenškega meščanstva.

Severno stran Brezovca obdaja Sveturh s svojimi
gorami, s Spicno, s Šteru gor, ki se raztezajo proti
arhodu ob Slavnuha, ob Bojnika in se odhajajo proti
Teliam. Takor broma hiti to dolgo krčevito vas Svet-
urh s svojimi cerkvami.

Preudoviti so na Brezovcu poletni vereri. Trebel-
no na jugu in Sveturh na severu sta se obdajena od ja-
hajajočega sonca, tam na ~~ja~~ vzhodu se se blešči Slav-
nuha, globoko Lukeusev pa se je popreza v vererne senne;
goptori vzhajajo Lukeusev portejajo pčari modrikosti
in se glavejo v mrak, ki se iz globeli dviga vedno višje
in višje. Tmelo se na dnu globeli zverne nabirati
lehna meglice, ki jo obha iz sebe dolinško močvirje.
Obkolje portejajo vedno tišja in se se razjejo mlini, ki
napičajo ob Lukeuseu. In potem ne mine verer, da bi se
od nekega ne oglehla brezenca, petegle preren, ki prepeva
sart in slavo Šteriji, a ki v resnici brepeni po neuter-
ljivi ljubini, po nedozgljivi sreči. In potem navadno
plane iz goric juval Svetu vrhom preren ~~srisk~~ težak
vrisk, ki se momentu tu in obkroževanju hmeške iolile
vtr brezhiben in preren, ki pa je le težak, ~~z~~
tragan vdolih velike bolečine slovesnega sra. Vse
kar se je sez dan melnelo v vnu tega ljubstva pre-
nega in bridkega, vse to utuplje in obha prej v peteg-
le glasovih ali kratkih sunkih in prihajajočo noč.
Krovi nepejo brezenca in brezovja selenti in obha Lukeu
vetrič, njegov selent pa sluzi le ilovek, ki mi vbržen,
da si sez dan išče svoj kruh po teh brezovih in
vdolih.

Na Brezovcu je kakih dvajset bajt. Največji povratnik med njimi je Trovin, ki lahko redi štiri repe govodi. Vsi ostali bafarji skupaj imajo za preresitih desetkrat več ljudi naraitih desetkrat ~~več~~ toliko stroških kot kakor štejejo obmarah živali. Šeulja je mela in se ta, kar je je, in ta vna lastnina Brezovčanov. Nekaj najlepših vinogradov je last mekmurške gospode, najlepši sadovnjak je last mekmurškega farouža. Dobro je, da so bajte mestresene po rebuk in skrite po grmovje, kajti če bi vseh teh dvajset bajt bilo postavljenih na kup, v eno vas, bi imel Brezove strahovit in preveč očitni pečet svoje živiljske stopnje. Šeulja je strahna, ne-rodovitna slova, ~~sever~~ ^{rožita po} ~~grudasta~~ in suha, repov je bila mogore že paritokrat prekopana na meter globoko in so jo že nerteti rodovi pregnozili s svojim gnovjem in svojo hrugo. Vode ni pri nobeni hiši, repen kopnice ni hodijo čene proujo ali v lakeur, ali pa na drugo stran v Lepušje.

Neprestano mi je ^{rožita po} ~~blito~~ glavi vprašanje, kako in od česa živi ta številni rod. Žup galovo spadam med ljudi, ki se hcejo in pajo bariti z živiljenjem, ki se ne vstranijo glepa tudi največjih težkov, toda se bi mi kolo ukazal, da naj se vreden na Brezove in naj si tukaj prekrbim ~~ta~~ vnekdienji kruh, bi onemogočeval in tvegano čakal svojega konca.

Tri ~~sonede~~ ~~imam~~ ^{sonede} ~~imam~~ ^{imam} tri bajte. Pri soned je bafar, po pokliku dvinar z žene in enim vtrahom, ki ga mu je gverla v gnezdo tuja kukarica - takrat, ko je on preobrazil njavo šauljo tujih vinogradov. Repen treh orehov, dveh jablan, ene ruhe tepke, meštne njivice, kjer koruga zapori je julija merica, enega pra-riha in enega velno lačnega psa, in micerar pri hiši. Moš je že številsten in ga vidim le ob nedeljah, ko se redi pred bajtro pod orehom. Tam preradi reke ure, meli in gleda čez lakeniške globarje v iseteske in mekmurške velene gozdove. Sem in tja privleče iz sukujice pihleno

steklenico z žganjem in napravi požirek. Potem spet
nepremično vbrzdi in gleda, gleda tja proti gozdovom.
Kdove, kaj vidi v teh gozdovih? Prekrat sem ga videl,
kako je že zgodaj zjutraj, predno je odšel na št, s
svojo peno in oblikom prikrivil iz Lohena po stnini
s polnim košem lesne suhljadi. Ali mli na tite gozdove
kaj vi za svojo kurjavo? Njegov vbrz je tak, da ni
mogoče na njem volkute nobene mli. Kdove bi ne govoril
mnogo takih ljudi, takih navdušenjakov kmčke idole,
ki bi vodili, da se gleda mli lepota narave, da obri-
oluje lepe gozdove. Jez pa le mislim, da stni mli pred-
se polu kapega sovraštva do gozdov, do Brezovca, do
svojega življenja.

Drugi rosed je že malo večje bejta, kjer je to-
liko polja, da bi ne lahko redile dve krave. Toda rosed
ima le eno jelovo kravo in se ta stoji v zidani, ker
mi je pred leti pogorel hlev. Za svojo kravo to-
varšija mi na štoto, ker ga v zidani moli mi, kajti
rosed proda gozduje že jemu, kadar ga ima. Pri hiši
je troje otrok in se mlada žena. Eden izmed prednikov
be bejta je stari, keru bejta prosl ni si postavil zidani.
Utem ~~stari~~, napredkom valja pa je svojim potomcem pro-
vivil nekako neprijetnost; pol bejta se je murec pred
leti prodalo mi sedaj večja, ki je vhenem tudi kuhinja,
mima ene stene. Žena kuha v tem v tem odprtem
prostoru letu in dan.

Trije otroci so trije heroj. Fant in deklica že
sta zmerom opetana s koski, razen takrat, kadar
gresta se obhajila, ker že hvalita v šolo. Najmlajši
otrok, ki je še v zibelki, je tudi že heroj. Potrešče nam-
reč brez mleka. Materina prva so ~~se~~ prausena že
davno, zato pa so njene atopala nesporaz merno veli-
ka. Trihva ti otroci splah ne poznajo, kakur ga ne-
poznajo nobeni drugi otroci na Brezovcu. In če
upnariš fanta in deklico zjutraj, ko gresta v eno
uro oddeljeno mekmvsko šolo, se ite že kaj kajtrko-
vela, ti oba smeje odgovorita:

„Oja, mama nama je trojine pripravila ...“
Porausene sedne trojine od lunskega leta.

Tri te, bajte, ki stoji na suhem brlčevju Bre-
žovca, a se imenuje pri "Grobmarja" groste žito
dobi do uniš. Kolikor grosta krompir je tak ko
dobeli orchi. Obdelovate-leko zemljo, pomei stuehorito
ogubo, pomei živete val lastnih solz.

Mate Grobmarja, ki je spet v drugem stenu,
mi pripoveduje: (stop)

"Ho bi mi le hlev zajet mozi portarite. Ali
je tako težko, ker mi demarja. Hlev hlev..."

Prilupa iz šepuha s škobom vose na glavi. Ta
mena vode mora biti za rel dan. Voda se pri hiši
meri na kaptice.

Moja se mirom dobil pred vi, seprav sem že
teden dni njegovo sorod. Potem pa sem ga le zasledil;
zjutraj, ob dveh uri ob treh sem slišal na sesti-
prod vidanico tole korake in prečer ob desetih ali
se pozneje sem jih spet slišal, ko so se vnesali. Tu
so bili koraki soneda Grobmarja, ki je hotel na delo
tja nekam v nekovniške gozdove tje nekam na
gornji konec murenske doline. Pozneje sem se mu
indil, da hodi tako daleč na delo. On pa mi je od-
vrnil:

"Ni prehran, gozpod. Ena dobro ura je vola..."

Pozneje sem tudi sam euknet nepravil to
pot, ~~ona~~ toda hotel sem reči dve uri, da sem bil
ves moher, a se mirom prišel v tiste gozdove, ki
miro ležali kar ob sesti.

Moj tretji sorod je bila spet bajta. Človek bi si
misli, da sta prvi dve bajti že vick revščine, ki jo
v teh krajih sloveški pojmi lahko dosežejo, toda
ta tretja bajta je oni prvi dve ~~se~~ po revščini se
prekočila. Bajta je bila ster vinogradni hram s
enim samim, dokaj velikim prostom z okni, ki
so imeli kvecjenu deset sol v kvadratu. Pred bajto
je ~~života~~ med bahotno praprtjo životalo ne-
koj parnikarne postrojine. Vinograd pod bajto je

bil že davno opuščen, zarasčen z nizkim grmovjem, med katerim je še tu in tam žvela kuka stara teta dija imarnice.

V tem branju je žvelo sedem ljudi; volova s svojo utero materjo in petimi otroci, ki so bili še vni za roke in ki so po grmovju okrog bejte preganjali eno samo murčenco, suho kozo. Okrog te družine je vbledelo nekaj skrivnostnega, sorodje ker mi je takoj pravelo v oči; neredje so le neradi govorili o nji in še so govorili, so pred tujcem očividno nekaj prikrivali. Tho pa sem utvar zasledoval, so mi povedali, da je braterva, tista volova pred leti svoje pr. moža ubila, preradela ga to v Begunjah pet let težke ječe in se šele volkoder se je šele pred knet-kin vrnila. Nadulje so mi priporočale, da naj mi moj m. bil kolovoski prida, da je venomer preteparvel svojo žen, svojo teta in se šele svoje otroke v žibelki.

Roman na Brezovcu.

Brezumljivo je, da me je po tem volkoderju družina še bolj zanimala. Skušal sem ji priti blizu, toda dolgo insem mel nre. Vinkobert, kadar sem prišel blizu, sem našel prazno bejto, le otroci so se pojeli okrog nje. Neke nedelje popoldne sem pa šel le vjel olonja. Tho sem stopil iz grmovja pred bejto, pred njo sedela stara, silno zamazana in zapuščenja žena rivi las in s nepremično str. mela v vone, ki je z svojo svojo m. bilo uprto v brezovski breg. Zvela se mi je, da bi se mi bila rveda skenta, ker pa je bilo že preporno, je obredela, kjer je bila.

„Mati, kaj pa gledate?“ sem jo popravil kar se da prijzno.

„Gledam...“ mi je odgovorila starica z mojim, ni gročnim vglarom, ki mihakar in odgovarjal njeni suhi postavi. Tu spet se je ogledala v vone, ki je plavala med Trebelnem.

Gleda! Kolore kaj gledajo ti doleupski ljudi? Moj prvi vone gleda, ta starica gleda, ve gleda.

Morda vidiš v jasnih svetlo vijavah dolinskega neba, visoko tam gori pod soncem, tisto življenje, ki ga me tej zemlji ne morejo najti; morda rečejo tam gori žepeljine, a žanje nedoregljive plovbe skrivne zemeljske arče, ki je na Brezovici in ki je kruh in roba.

Šterka sedi in gleda; njene oči so obrobene z veliko, beluško kožo in pred sončnimi žarki niti enkrat ne strmejo. Tadel sem se na spruklo lojtro, ki je vodila na podstrežje izkega brama in župni red moliče gledal predse, iskajoč primernih besedi, kako bi zapeljal pogovor na to, kar me je pammalo. Te arče so prišle od nekega otvora; najmlajši je bila obehleza kukuh pet let, ki ga je mati rodila v zaporih, najstarejši pa je bil fantek, ki bi mu jih privedel kvečjemu dvanaesit, a jih je moral imeti več. Tadei so v prevelikih, eh pa pretermih oblekah iz sever sem sklepal, da so vse vblečila podarjena. Pogleda se jim je že na prvi pogled, da strmedajo kruha. Vsi so bili nekera čudna plavina in že njih leta veliko preremli.

Šerka sem prinesel neke malenkosti za otroke in sem jih razdelil, nekateri so otvori tukaj spet izgubili za brsto. Šterka je medtem nekeje mrmrela pred se. Mislil sem, da se je njena zehknjenost zdej otajala in da lahko začnem kopeti vodo na svoj mlin.

„Mati, pri vaši hiši ste imeli nesrečo, kakor sem slišal,“ sem začel previdno.

Šterka se je neprijetno zganila in zrej se njene težko obrobene oči obrnile vame. Sedela se mi je, da je njih globok vitek in je sem mislil, da iz vraga ne bo nič. Tedaj pa je šterka zacepetela s svojima lojtestoma nogama in kukor bi se s tem ignelike povotne podrepe, mi je brez posebnega poudarka začela pripovedovati:

„Moja hiša se mi dobro umožila. Všla je mže iz sprotnih krepov, ki ga tukaj nitro in pognal in

zelo misliti vedeli, kaj smo dobile k hiši. Brejtr sem prepisala na knerko in nebi izgovarila kot, ker je pri taki brejtr prei mogoče. Tada, takoj po pariški je pet prisilil kner, da je brejtr manjga prepisala. Dek je bil uho avtor in je kner že kaj od parietka ouiel pretepete. Mene pa je živo hotel spraviti v denljjo. Ker odnva itek ntilo kaj jerti, sem se sama prepisala z olvinami. Tada se koba mi mi pri-vošil, se vedrte nsem smela pood t streho. Vkerik me je tako pretepet, da sem bila isto rma in se zlice nsem moghe nerti k ustom. Tiv sem bila že nepol mtrva, me je arpel v tirtile svinjek, kjer me je psem imel nle dnevne preptv...

dehmrke je p rako tja go brejtr, kjer sem hehko videl nizki svinjek, izkapan v breg, podob-ten nizki, prepletkani jami, v kateri bi se kopa težko stela fukonci. Njen ghes je bil poln srovastra, na njenem obrezu so se vidtele ortuolne, masčevalne pretepe.

Lukel sem, predvda da bi starha medeljevata, trda tedrej je stopila iz brama druge žene, njena hii. Bila je podobna mene matere, vra ruha in iz-irvana, se ne itridesetih let, a je ririh las. Njen obraz je bil izmručen, a mi se ker je na njej se bilo živega, ženskaga, je bil njen siki svet gibke, kljub umazavrti se osvoglivi svet. Z nepreupli-vim pogledom name se je melio vselila na bajtni prazg ker pretegnila suha bedra svjeh nog pod široko knto.

Starha je rekla:

„Lenuše, ravnokar popravedujem gospodu, kak prekel smo smeli pa mes, dokler se to ni zgodilo, kako pa je bilo, mu pa ti povej, ker si tu.“

Okrog brejte je pntetelo najmanjša dehelse z obgrizeno žemljo v rokach in se pivilo k meteru. Pri pogledu na otrokovo vrečo, je meterin obraz preletel kretak, vreču smehljaj, psem pa je mirno in jasno, ko da bi izpolnjevala samoprebi repumljen skaz, nasteljavala tem, kjer je njena mati končala:

»Dvoj mož je bil res prava surovina, nagle jeje in neumnega srca. Bila sem resno tepeva, kakor sata. Pogledite, če prej se mi vidijo brezpotnice po robur in po pruh. Pretepete je pral zelo istrejin. Vendar, kadar je klel na meni in mi je od bolečin že pohrepla rupa, sem ga premilo protila, naj neha, ker preveč boli. Ali tedaj se je še hujše neptogotil in vpi: »Boli te! Toda ali mene ne boli, ali mene ne tepejo drugi, ali me ne tepe to prokleta življene, ta črna revščina? Ali to ne boli, ti svetni rni, ki si si me priklenil na to bejto. Meni bi ne bilo treba teko živeti, kakor živim. Za mi drugo riri, kakor zeto, da mi vseh leto ene-ga puerketa privlečeš na svet...« — In potem me je še dirajeje tolkel po meni. Mater je živih mi mogel roditi in sem večkrat z mojim telerom naujo volbijala kobe in nože. Najhujše je bilo, kadar je bil pijan, tukrat mi kuzalo drugega, kakor polnate otroke in pobegnite, ako je bil še čas. Mogoče bi ne bil tuk, če bi ga ne bila pehla revščina in večno prunajkuje. Revščina ga je bolela tako (da je dišel) hudo in ker si mi mogel drugeje prunegati, se je zvršal nad nami...»

»Prej pa ga zagovarjajo, sinja je bil nečlovestka!« se je vtaknula vmes stierka z vitejočim glason. In obrnjena k meni, je prijavila: »Tvoja neumnost ga ima še prej rada.«

Vdova pa je medeljevala, ko da bi je ne bilo aličala:

»Bila sem prepričana, da nas bo vseh konec, če ne ne zgodi kaj volločilnega. Večkrat sem že mislila, da bi končala sebe. Toda s tem bi se rešila le jez ranna, ker bi otroci in mati ostali v njegovih rokah. Marala bi prej pobiti otroke in mater. To pa mi sem mogla, zeto sem mislila, kako bi se iznebila njega. Neke nedelje popolnne je bil mož dobre volje, ker je nekje dobil par koverca.

Povabil je se mene in meter k Butru v Gredulji
 Lekeur na liter vina. Tam smo vstali pogno v
 noč in smo peli in plesali. Mož uga je litro na-
 pil in ker se je kraj sprl, rim je bil pijan, so ga
 postavili pred vrata. Bilo je že prste polno, ko smo
 odšli domov. Se pravi dobro se spominjam, da je bila
 lepna in jasna mesečna noč. Luna je žarela tako
 močno, da mehena prepro ni mogla blesteti. Mož je
 bil pijan in nezjeden in se je kraj spravil nad meter.
 Pretepal jo je vro pal po vesti, ko pa sem jo žarela
 brniti z rokami, ker me prosiše nro pomagale, se
 je spravil ne nad mene in potem je naju pretepal
 obe, da sta bile vse krvave. Prišli smo do onega
 roba, kjer je apat dobil meter pred se in jo tako zlela.
 val, da je bila je napol mrtva. Če bi mu ne bila
 izvlela noža iz rok, bi jo bil gotovo peknel. Nehal
 je šele, ko je ves obnemogel vbležal na penlji. Z
 meterjo sta potem same odšli domov. Ko sta pršli
 do bajte, sem pregledala sekiro, ki je tičala v tla.
 - In tedaj sem se odločila.

"Mati," sem rekla, "jaz bom pa nroj nepre-
 vna knec."

"Neprevi, kakor se ti zdi, tako negre delje,"
 mi je odgovorila mati.

"Zdrba sem sekiro iz tuala in odšla po brega
 do onega mesta, kjer je vbležal nro. Ležal je na
 penlji z obrazom na penlji in z razpetimi rokami,
 kakor bi bil križan. Glavo je imel iztegnjeno deleč
 od ramen, da se je dobro razločil njegov stolgi, ruhi
 vret. Luna je sijala tako jasno, da se je vse s tno
 dobro razločilo. Muha sem tako obrnela pred njim,
 potem sem pa sem si rekla:"

"Naj se zgodi v božjem imenu, kar se mora
 zgoditi."

"Keto sem obrnila sekiro ter mehnila me iz-
 tegnjem vret. Mehnila sem menda trknel in ko sem
 videla, da so jelo roke grabit po penlji in se je truplo
 jelo krčiti, glava pa je nepremično vbležala kjer je

bila, sem vedela, da se ne drži več trupla, sem vedela, da je stvar odjuna in sem odšla. Tko sem vstopila v brjto sem rekla materi:

"Dvoj je že, kar je..."

Potem sem odšla v Mokronog in povedala vse treko, kakor sem vam prej povedala...

Vohra je umolknila in rekla: "Se je vrta vame z negotovim, nekoliko prerinim pogledom"

"In potem ste dobile pet let," sem rekel, ker sem moral nekej reči, boje se, da bi žene moj molk tulnčile kot njeno obzvalbo.

"In kaka je ta res preživljala otroke?"

Dvoj se je spet vglasil v mati:

"Jaz sem jih preživljala. Očena mi je nekej prinegala, da smo se pretolkli. Truda je bilo, hudo, truda v tej mi boljše ni..."

Tedaj se je moriška svojega moza dvignila s praga. V njem vseh mizem bral nobenega keraujo in ~~tudi~~ tudi nobene žalosti, ne njej je bilo vse mrtvo in toplo, le tisti vrst je se hlestel v neklem drgetu njenega ženskega postavitva. Okrog nje se je dogajalo vseh petih otrok.

Zapuntil sem brjto s tako glavo, ko da bi se bil v njej napil mehčaje imernice. Tukaj žigore vbočuje sem intil na rebi ~~oči vseh teh velikih hero~~ ~~je~~ redem prvor oči vseh teh herojev itoveske tragike in urode brezovskega boja za življenje. Spomin na tako opevano čmečko idilo, na jedo-veljstvo in lepoto delejke zemlje me je pekel kot greški jasmek.

Brezor ima dvajset brjto, v katerih živi nad sto ~~taki~~ velikih junakov, ki se mija ne opevajo, ki jih mija ne poznejo in katerim se mize ne upa pogledati v oči. Njihova kri, ki vre na tej ga-kleti kritini na roha dan tistega velikega vrtajeja, ko se bodo razrušile te brjto, te priče itelebnega preklestva in ruženjstva.

Brezove je drugore miren mi lez oben prosen
ter samljiva tih; premalo je vina, da bi njegovi
prebivalci bili makijski, kakor je po vinogrednih
knejih riter tega, premalo je kruha, da bi kolo
ne gles mogel dejeti duska svoji obestnosti in
ker mi živine, da bi jo otvori gonili me paro in
tem vriskali, zato je Brezove res oben samljivo tih.
Glasovi niso ravno do njega le drugod.

Toda se bi kolo mudi, da je Brezove zategadelj
primeren kraj za miren jutrenji počitek, bi se
brichko motil, čeprav bi hotel tol okrog z zaveza-
mini očmi mi bi vsega tega, kar na Brezovec mudi
ne videl ali ne hotel videti.

Se kaj drugo delavnostko jutro po mojem
pohodu me je iz spauja prebudila vojaka mlati-
rev. Bil je res mlečne in po vseh gumih po du-
kencih, me svet vku so se oglašali repci. Roman-
tične duše naših meščanov, ki vidijo na osepeli le
idilo in romantiko bi se mogoče nad tem pojavom
presrečne navduševale češ: prevečno ljudstvo, ki
se lahko živi v tehi idilni odmaknjenosti. Tudi
naši čertiki aktivnosti dolenskega kmečkega go-
spodarstva bi ob tem pojavu morala priiti na
svoj račun.

Pri tukaj mladejših vojalskih meščanih
ubequejo ti poslednje riter in meti sbo nekoliko prer.
v okolisa morebiti nekaj ito gospodarstev se neha-
jata le dve prini mlitelni. Vra druga gospodarstva,
tudi večja se porušujejo repri. In zato dušne
in teone na Brezovec odmeva pskeje tega itarinske-
ga orodja.. Hej bi počela ta armada bejterjev in
duimajev, ako bi pridrke mlitelnice tudi v te kroje?
Med mlečno se vna mejesto kruha in se napijejo
vina.

Leper, ki je drugod simbol zavestnosti, je v teh
krajih simbol kmečke aktivnosti kmečkega gospodar-
stva.

Simen je imel krava, ki je bila jalova. Gornl jo je že v vsem likom od Mokronoga do Skovjane, toda krava je ostala jalova kakor je bila. Pokem jo je gurnel gornl na sejme po bližnji in dalejši okolici, toda povzročil brez uspeha. Mhjer ni našel kupca, Thomeu avgusta je bil semenj v Skovjani. Simen se je zmerom taležil:

"Le jo mhjer ne prostem, jo bom v Skovjani prodal."

Ta takr je krava res dočakala škofjanski sejm.

Nekoga lepega jutra sta se s Simenom nepotila s kravo na ta sejm. Če hčeš spoznati oblenjake ljudstvo s kravo na njegove boje proti in na njegove semnje. Na boji proti sem se bil, zato pa mi sem hotel zannoliti pri-
bojnosti ite tudi na ta velike sejm.

Simen je gural kravo na stoezi, per pa sem jo podaj s polno pripravljen. Veliko tuda mi to ni dalo, ker je krava bila sejmova in tudi srt že vajena ni je veda šla. Simen je vzel seboj tudi svojo mlečno kravo, dvanaestletno deklko. Pri Simenu so mures doma napravili sklep, da bo deklka dobila nove sevlje, se se poročiti kravo spraviti v demar. Zato je deklka šla bora z nami, bora zato, ker splah ni imela sevljev.

Tvoja pa dveuri dolgi globare Lakenen v rosnem, jesletnem jutru, je pravi užitek bila pravi prvi užitek. Pri meroma lepo, globin čisto res zaš spremle voda Lakenen, ki žene mlino in vage in mureja loge in tvari mke. Tudi je tu polja, je ravniškega polja, je martno in rošovitno. Vseke taliksknet prides minno mogočne, občutne donacije, hjer se tekoj opazi, da je tu nekaj bogastva doma. Mhjer pa murem Lirer pa tudi na tej peti zadelov na zaostelort hmeškega gospodarstva; mhjer murem videl niti ene vodne naprave, ki bi knutijem, raztresenim nad globara gonitla domare stroje, kakor je tega pa Thovskem ob takih vodah vse polno. Povzroč so odmevali le sepi.

Užitek pa sem imel le jaz; Simen je vso pot pa z mišljeno molčal, govaril je le taknet, se sem ga kaj vprašal. Njega je so murele druge, gospodarske skrbi, se bo spravil kravo v demar, in kako bo kupil druge kravo in ~~se~~ kakšno mu bo ostalo čisteza. Njegova deklka je imela tudi svoje skrbi, se bo ~~se~~ res dobila sevlje.

Do Skovjane so ob cesti tu gostilne. Že pri prvi gostilni, pri Dolinski v spodnjem Lokecu, je na visokem kolu pred hišo visel očiščen koštrun. Iz hiše je dušala po parjenih drobovini.

"Bjmoht bo," je dejal Šimen na moje vprašanje, kaj ta restavracija pomeni.

Pri Linkeletu, eno uro hude dolge sta pred hišo visela koštrun in pšenič. Tu ne bo le vjmoht največ grede, temveč tudi pečenka. Pri Persetu na Zburah, je bilo koštrun pri Linkeletu. Največ predvse torej ne bomo stredeli.

Že pri Dolinski so se nekateri sejmarji, ki jih je na skelga cesti bile polna, zanimali za kravo.

"Šimen, ali je breja?" so ga izpraševali.

Šimen se je najprej pričel za ta kosmetični tilihom, pogledal potniki name in mimo rekel:

"Breja reveola..."

"Kdaj pa si jo gual?"

"Pred tremi meseci sem jo gual, potem pa se mi več pojela."

Sejmar je šel okrog krave, jo potipal pod rebri, nato pa neverjetno zmešal z glavo in odstopil z lokavim nasmehom na obrazu.

Šimen je takoj nadaril po njem:

"Tako je, kakor sem ti rekel, krava je bila pri biku..."

Pri Linkeletu ga je drugi sejmar vprašal, koliko kravo remi.

"Tri jurja in pol!" je odgovoril Šimen.

Sejmar ni več izpraševal ni se takoj odtratil.

"Še bo huje, vie," sem odgovoril Šimenu, ker je pol ure njeva spregovorila besedice.

Šimen pa se mi je nasmehnil:

"Če kaj te dve pridelava v Skovjan, kam je kupca, da ker murgoli."

Proti dolini Radulje, kamur se Lokem izteka, se prične dolina riniti. Desno in levo se zameje razprsti - rati lepa polja. Nad vasjo Zbur se pričujejo razvaline - ne grobu istega šimena. Čudim se, da je mogla prava - parti preseneča vredi tako lepe revnine. ~~Se~~ Po izgledu

razveljuna se ne more biti itera. Tu postane Simon
nasklenet odgovornejši.

„Tam proti Šmarjeti leži grad Kleverž, Zbure se
bile tudi lasti kleverskega gradu. Vse polje, ki je pri-
padalo Zburem, je prišlo pod agrarno reformo. Tu so
kmetje dobro odrezali. Pogledajte kako polje.“

Poznalo se mu je, da ga ob pogledu na to
polje kar akelijski oči. Tihko bi ga tudi ne ob spo-
minu na njegove krtine okrog dvorne bašte. Potem
se je spet gnetel v avstrijanske rejnerske skrbi.

Medtem smo prišli je v dolino Radulje in ne
bližali nilju. ~~Travniki so lepi in obilni travniki so bile~~
~~sivorjavi~~ Parkovalca so se kapa polja in tudi vasi,
kismu jih videli; so imela bogatejši izgled. Tudi trav-
niki so bili v nekem rdnju sivorjavi. Simon mi je
medložil, da je to ob prordnji, ki nastopi ob vrskem večjem
nalivu. Trka je le še nekaj deset kilometrov oddaljena
in zato se temu ni čuditi. Radulja dela po lepi dolini
neverjetne ovirke in zato ne more odtehati. Že sama
struga umiri veliko lepota sveta. Komarant javne uprave
spet en dvakrat več, da je javna uprava bila drkajski ma-
reha.

Kot vrt se je videlo lepo polje, obdelano z večjo
reko. Široka plošev samih njiv brez tistih mej in parcel,
ki režejo kmečka polja. Simon se vse, zato ga poluram,
rižavo je to polje.

„Fervorik,“ mi pravi in tukaj razplaga stelje:
„Škrcjanska ferra je velika, ima dvanejst podružnic
in škrcjanski fejmster je velik gospod. To je in nič,
kar vidite tukaj. Škrcjanski fejmster ferra ima tem pri-
tuki travnik, ki da trideret vgor sene in ki ga se viden
škrcjanski fejmster nikoli videl ni ...“

Spet ista atara perem: kadar začne molčati Simon
govoriti o polju, ne more zlepa nehati.

Škrcjan.

Takoga rejsa se miem videl; je vhod v vas je
bil zanesen vol množice rejnerske, živine, vgor. Tra-
jalo je več kot pol ure predno sva se s Simonom
prišla do rejniča. Ogromen prostor je bil malit

ljubljenja, živeli vseh vrst in vseh mogočih upreg. Skovjan se je potepal v nepopisnem sejmerskem sum-
 ober. Tho sem si vse to ogledoval, mi je spet prišel na
 misel tisti „Slovenec“ gospodarski strokovnjak
 dolunjskega upravljanja. Mogoče pa ima moč le prav,
 kajti tukej je bilo nakopičenega opornega blaga.
 Ali ta slika je bila dvostranska; ljubljenec, ki se je mesalo
 med tega bogastva je bilo prauseno, slebo ohlečeno in
 raztrgano. Podoba je bila, da je polovica sejmerjev
 že opustej bila prijana.

Simen je portaril kravo v vrto in rekel kupca,
 jaz pa sem si ogledoval sejm in Skovjan. Vas ima
 lepo lego, a drugih posebnosti tam ni. Slovenski mri-
 jonar ima na svoji rojstni hiši spominsko
 shvalbo na svoji rojstni hiši spominsko
 ploščo. Tudi naš pepikostovec Metelko je rodom iz
 skovjanske fare, vendar v vasi ni nobenega vrednega
 spominja manj.

Lez dobro uro sem se spet vrnil k Simenu.
 Moč je še vedno stregil svojo kravo. Njegov obraz
 je bil rdeč mespremejen, brda glava, s katerim mi
 je meglel, da mi pravega kupca, je bil večkrat
 malodušen. Bona deklara, ki je stala pri kravi, pa
 je imela žalosten obraz. Njine naneje v noh čevljev
 so najbrž pheknele.

Potem si je še Simen hotel ogledati sejm ter je
 meni izvil prdelajo živinčeta. Naročeval mi je:
 „Berite, da je krava že bila pred tremi meseci
 pri brku in da se potem ni več pojela. Tri mesere
 je še ravno tista doba, ko se brejost še ni mogla
 jauriti.“

„In koliko me je stala?“

„Berite tri jurje. Sejm je sleh...“

Tri jurje. Na cesti je Simen zahteval še tri
 jurje in pol.

Simen je ulejubil, da se kaj vrne, toda reči.
 dve uri ga ni bilo odmrstev. Spritka sem se bel,
 da bom moral brez njega shlemti kupčijo, toda ta
 strel me je kmalu minil, kajti kupca je za kravo

v naše gorice svere. Glesovi petje so postajali vse
 gostejši in nezdruje se odmeval v noč le odmev
 enolične melodije tihcev prl brez kakoga besedila.
 zvok je bil posoben čui nam skupni, nepenetr,
 težki molitvi ah kletvi. dolgi, bolesteri kletvi.

rkuraj mi bilo. Nekki mešetar jo je prišel dvakrat
ogledovati. Tu sem mu povedal, da je knera bila pri
luku in da je verjetno breja, kar pa jamčiti ne morem,
se mi je mož lahko nasmehnil, kakor bi mi hotel reči:

"Ali misliš, da sem traperst...?"

Pokem je izzimel, ko pa se je spet vrnil, mi je re-
kel:

"Dva jurja stane za mario, pa je bolje pri luku
rbi mi bila." Za beko sem seve mram mogel skleniti kupčije.

~~Za tako sem seveda mram sklenila kupčije in~~
~~tako sem dve uri stel s knero sreči sejmskega arveža.~~

Neki portarom kmerki par se je tudi gurnil za
knano. Kupčata bila slabo oblačena in je na videl
revezja. Sem so se odprale velike, nabrekli knerje
vime.

"Ali je dobra molzurica? Hallo pa s'ma mleka
na dan." me je spraševala.

"Molzurica pa molzurica. Tret litera za s'ma
je praj dnevno, repnar je breja." sem zatrjeval, kakor
sem, prej shišel šimena, repnar sem dobro vedel, da
je šimenka obrna kleba, ker mi ni mogla cheti mleka
nti su liter na dan. Šiman je to jutro ni pustil pr-
mlerti in so vime preto bile tako nabrekli.

Že sem se bal, da bi moral za reveža vrgamti
drugega reveža, ko sta kupra le jela gmejavati o gla-
vami in sta se potem odtramila.

Butem se mi vgheril noben kupec več in sili
dve uri sva z boro dehlčo brezdehno stala aravvala
nerrečno živul sreči sejmskega arveža. Tudi v njem
portaja tuk nehvaležen opravek inepred obelgčusen,
eko predelgo traja. Odrog meji so kupri in prodajaki
kričeri baranteli, kedar pa mro baranteli, so se po-
govarjali v šitlerju. Videl sem, da jim obriedi žere
v skovnem upanju. Tisti, ki so steli blizu mene, so
me pri tem sumljivo gledali in si nezaupljivo mežikali.
Smeli so me poč za gospoda, ki mu ni gumpeti. Tret
mreš, me je bilo nam, sem baranteli slovenske gospode
v kateri je to ljulstvo videlo svojega sovražnika.

Toure ne je jelo nagibati. Še polodne ni sejm se sejmščice se je pričeli pričelo prazniti. Tedaj se je od nekega žnešel Šimen. Odnežal je kravo in olejal iz različnih glavnin:

"Pa greva spet v Lukence."

Šimen sem, da bomo stopili v kako krivno, ker mi je že posteno krulilo po želodcu. Več kakor jame mi je bilo za vlekle, ki je tega gotovo težje rekalo. Dekletu sem bil nizer kupil veliko štruro belega kruha, ki so ga na sejmu prodajali in ki ga je tukaj vraga gnetlo, toda iz mojih otvornih let sem vedel, kaj za takega etnega pomeni iti na sejm v gostilno. Šimen pa me je brž in imel denarja in je muliče prvil na cesto proti domu. Mož je pa je imel svoj mošt je običen tudi za to stvar svoj gotov mošt, ki ga mi ni razodel, ali ki se je domov grede razknil v vsej voji genijalnosti dolnjakega rimnika.

Že smo bili že zunaj Škocjana, je olejal uprepalno prežec se olejal:

"Pri Persetu na Zburah bomo vstopili. Tam imam teto..."

Šimen gotovo tudi ni mogel biti dobro odgovorjen in dovoljen za steno sejmarsko tradicijo. V Škocjanu se ne mu spodri vti moštiti, katerim se je tja grede tako mamljivo udelež, da ni marel z nikomur govoriti. Jelovo kravo je gual megal v hlev in kakor je sejm pokupal, bo pri njej nepravil prav občutno izgubo. Škava ga je veljala tri jurje, ponujeli pa so mu grenjo le dva. Dekle pa je bilo maravnost justrto, ker so njeni voleniki splevereli po vodi.

Žeto ji mizem marel motiti in sem se predel peklenski vrcim, ki je pritrkala na prešno cesto. Od Škocjana do Zbur je ura hoda. Škomej sem reknel da ne je pokupela Persetova gostilna. O kostumih in prširah, ki sta zjutraj vžela pred hišo, zraj mi bilo več sledu, zato pa je iz hiše zapeljivo odšlo po pečenem meru. V gostilni je bučelo prav po sejmarsko. Tu se repita certi proti Mokronogu in proti Novemu mestu in je zato bil velikaški marel v hiši. Iz veže je

peha harmonika. To smo vstopili, nas je mehak pozdravil s prešernim vzhlikom:

„Heil Hitler ...“

Pri Persetu je Linnen imel teto. Posledica tega je bila, da sta se on in dekle kmetu mestila z ogromnim kosom pečenega mesa. To si je Linnen brnel z roko mesteke luke, mi je gnajetavno pripovedoval: „Tukej me jminom iaka, kaj terega. Teta da me svojo hišo. Dekaj bi pokem v Skovjannu prodajal krmarje?“

Od Perseta do Linkoleta je spet ura hoda. Pot do tja je bila prej prijetnejša, šla je pomelem v senčnato globavo in sonce ni bilo teke hladno. To smo vstopili na obširno dvorišče, zastavljeno z gradovi je bilo čisto da razmislijevanje v rejmskih uterih, o vrvežu pri Persetu, kjer so rejmarji govorili v pravici, ki se blizu in kleli itarumarje ter merarje, toda Linnen me ni pustil pri miru. Persetov svizek mu je razvezal jezik, ki mu prej ni več delal miru. Kneva je parhnet dolga brepko po golcu, ker je preveč rihla naprej.

To smo vstopili na obširno, z vogori in jirno zastavljeno Linkoletovo dvorišče, je Linnen privzel kravo k platu in dejal:

„Linkoletovka je teta moje, jene...“

Vstopili smo v kravo in Linnen ter njegova hčerka sta se kmetu spet mestila s kviturnovo pečenko. Poleg tega smo pili velično vino iz Bojnika, katerega trta ni slabša, kakor ona na Trški gori, čeprav ne uživa takega slvesa.

Od Linkoleta do Bojnika je spet ura hoda. Lepa kmetija ob Lukenu, ki mu goni elektriko, velika mlin in velik mlin. Pri Bohušku je spet pol veliko rejmarjev. Ker smo volaj imeli le še pol ure do Brezovca in smo bili stiti in neopojeni, nistem mislil, da se bo Linnen tudi-tukej ustavil. Toda Linnen je dejal z mešikavčimi očmi:

„Mimno Bohuška se ukoli nistem sel. Z gospodajem svo maha bratrema ...“

Siman je šudovst dolejške kmek, velik
stroteg. Mi trajalo dolgo in spet se je pred njim ga-
olirala mrtva pečenka. To pot od "malega bratrance"
Dolinska. Skoda, ker ni verj goštilu do doma, ker
bi vnta njegovih sorodnikov gotovo se ne bila izirpano.

Tudi Dolničk ima vrnograd v Bojinku, kakor
Linhole. Mi ker manj je del na njej, je bila zoperna
kislira, ki je Simanu vnta se hujše neptegnila. Vnta
pa Dolnišku ni ga piti.

Tu je Simna začelo iznemadenje. Nekakupen
se je jel zannimati za njegovo kravo. To je dokazal s
tem, ker ji je dal sto mesek; niti-dleka ne uje ni
ostala neta. Toner tega je bil, da jo je Siman prodal
za dva jurja in dvesto. Trinajststo je dobil manj,
ker jo je se ojutnej senil. To je spravil denar, je
stomel pred se, kakor okuhljen ptic. Zato pa smo
moredi popiti pa se su liter Dolniškove kislice. Da ne
bi nam morel prenašati grenkega običaja, se je Siman
skril k obeh letu:

"Ne Julče, iz tvojih čuljev ne bo nič. Pre-
malo je za novo kravo..."

Dekle je bilo žalostno. Toda uvoda je hotela,
da Julče, lepa mlada dekle, težko pričakovanih čuljev
sploh ni potrebovala. Par dni prej se je pri to pre-
težkem delu v gorici prehladila, se vlegla in umrla
tako, kakor urehne svetila na travniku. Zemlja jo
je popila se prehitro se je njeno mlado telo moglo razviti.
To smo ji dve mci belele in do gaduje kopljice popiti
vino Simanove grobenke na stari gori, so njene to-
varistice neprestano prepevale:

... ko gaduja ura bje, ker je pravl'no mes.

x x x
x

Na Brezovcu ni mogoče dolgo vteti. Ni mogoče
zato, ker te portane stran pred sovesko. Stran te portane,
ker ne moreš vode iz glavar, kakor jo morejo soveske, ker
ne moreš drevo iz onkraj Lukovcev, ker ješ kruh, ki si
ga kupiš v Mokronogu, ker ležiš zjutraj do sončnega
vzhoda in ker se zvečer vleges sli k počitku. Torej -
viš si to drugje, kakor tvoja soveska, čeprav živiš
v najskromnejših mešurah.

En ker te soveske pri vsem koraku, ki ga na-
praviš med njo, pozdravlja:

„Dobro dan gospod...“

Gospod, se zliči kakor obtožba, kakor hleber
in sovestov.

Zato sem ne voljeval zapustiti te kraj. Predno tu
storim, sem sklenil napraviti se čisto potovanje skozi
središče kraja, ki se vleče od Mokronoga tja do obrav-
skih hrtov, in ~~kat~~ ki se posebno obveščam, pred son-
nim prehodom Brezovca kažejo v svoji globki, vseh vi-
delovjski lepote.

To potovanje bom zdaj popisal.

Bogur je šel h kraju; jutro je bilo brezmrasto,
po tleh in grmovju je bliskala rosa, ki jo je pili žarki
vrtnejčnega sonca. Medle v Lukovcih se je megla sušila.
Od Brezovca na Sveti vrh ni daleč, veče ju razprosti hrtel
vokoder se ti odpre mogočen razgled na splošno dolino
Hrke. Greh ravnega polja vidis Hrtovje vico, vidiš
Sveti Križ, Benko, Reko. Gledaš, ko da bi videl odprto
delno, obljubljen deželo.

Pred Sveti vrhom je precej veliko, jamasto polje.
Za hrtov to res dovolj lepa stvar. Toda prvi pogled je
goljufiv, kesti takoj spoznaš, kaj je veljavni ilvestki red
nepravil iz njega. Vse je sparselirano, prepleteno z meja-
mi in odari. Četrtna lepe zemlje gre s tem v nič.
En Sveti vrhovi je imajo itak premalo.

Vas Sveti vrh ima krasno lego. Šopi pod steno
cerkvi, ki so jo zgradili predniki na nekdanji gornji.
Po legi in zgodovini je ~~morelo~~ na tem mestu morelo nek-
daj hrt - fopavko vrti-šče. To sem si opredeloval cerkveno
nutnejšino, mi je padel v oči prekrasni steni križev pot.

Vaske hiše izgledajo lepe in umrteje, kakor na Brazovcu. Tu so tudi tudi Svetorh razen kupnice mine volene vrole in tudi-tukey te s škodljiv pristravljia repee.

Pod vasjo je vinograd Spešno, ki je pa hert mrv-kronovih veljakov. Edini kmet na Svetorhu, ki ga služi to ime, je Mikes. On je tudi edini, ki ima mlotilnico. Če pa ga vprašas, kako je prišel do tega, ti razlega:

„Trinajst let sem bil v Ameriki in delal kakor črna črva. Z mešaram in denarjem sem dobila mekupoval svet. To je vse, kar vam imam povedati...“

Pokor pa portane zamisljen in po kratkem volz moru oboda:

„Imam deset otrok. Vsakemu bom dal svojo upiro in meso punit bo postal svet brejte, kakor je bil prej.“

Tu na Svetorhu bo nastalo deset svetih brejt. Od Svetorha se razteza razvojni greben med Miro in med Ruduljo tja blizu Lennice. Po njegovem krstiču pelje glavnica pot mimo redkih naselij in res zapuščenih gomile. Tu je svet samih gomil, kelt-skih in še starejših. Pred ~~sto 40. 50~~ par desetletji je velikih teh gomil prekopale, pri čem prekopati obala vojvodinje Mecklenburške ter je najdeni prazgodovinski material spravila iz dežele Krajske v Prusijo, kjer ga nekaj lahko vidiš v berlinskih muzejih. Torej je dežela krajsko dolerodno ropela. Zato pa je ušivala prazgodovinski krajski obdelni oblasti.

Od Svetorha se vodi naravnost obli v Trep-ljo vas, ki leži blizu vrole Miro in obli Tadžiče. Prav razločno se vodi male, z redno opremo krta hišica. V tej hišici živi stariček Cerar, ~~star~~ nekdanji rudarski zapnik iz Leobna. Te stariček tudi koplje odkriva in koplje gomile, koplje in raziskuje kakor par ve in gna. Tako bino koplje, koplje njegov vt pokriva stari gomile; če sedi krompir, mu izgine v stare grobove svoj zemlja. Tudi odkoplje prazgodovinski ljubiteljski stari in okolici. Tudi v Dek in Mokrno ima je lepo plirko teh izkopnin.

Ta stariček Cerar pa ne uživa naklonjenosti dežel-
nih oblasti knežskih, kakor jih je uživala vojvoda s ropa-
rino, velike vojvodinje Mehlensburška, ampak ga te oblasti
postopoma gledajo, namreko da bi ga podprle, da bi mu ne
bilo treba beračiti in uganjati ~~skode~~ gospodarske škode.

„Trideset velikih gonil poznam tukaj v najbližji
okolici, ki bi jih volkopel, če bi imel deset sredstev,“ mi
je pripovedoval Cerar.

Naprej mimo Stare gore s stari, s slamo pokri-
timi gradinami, kjer ima tudi naš Simon svoj bren,
kamen valveja od doma sklenjenet slamo, kolovega
kraj dve uri daleč, ker ima doma prazen kovalet.
Taka je sterovalna reža in te se je treba obržeti, ker
bi nasprotno bilo v škodo dolupjhi i diti in njenemu
aktivnemu gospodarstvu.

Potem pridejo Njivine in ga njimi Gornjeje, star
knežki dom postavljen več viden na veliko gonilo. Pot
gre vedno po brkišči skopi goptove, ki pa tega imena ne
poznašijo. Sami ničvedno gornjeje, ki ne da drugega
kuker kurjaro. Še se ta in tem pokaže kuka smreka,
je lepa in bahutna, toda to ravno ljudstvo jo avnaji
in jo trebi je v mladi rasti. Pač - tam doli mlad
Tržiščem je rebo polnje pokruto s črnim, lepim goptom.

„Kajar pa je tisti gopt?“ vprašam na ~~api~~ Njivnih
invalida brez roke, ki se muči s košem gropa.

„Ta je pa kar ~~ta~~ tržiškega grofa Prijatelja,“
se glasi odgovor.

Tako imenujejo tukaj trgovca in posetnika Pri-
jatelja iz Tržišča, ki ima poleg drugega v Melkornu
tudi najlepši vrtograd, ki mu ob dobri letini da do
400 stnejhov izbrane kapljice.

Kato pridejo Sela. Na peščeni rebi je starijem
do dvajset brat, prečini starih bratov in ~~pa~~ vpuščenih
dolanov, kadar so se navelili ljude. Je na prvi pogled
je to drugi Brezove, brez roke, brez polj, brez kralja.
Toda bi tudi obrnval na tej peščeni krtilni rojen siru
mekov.

Stara ženica prinniga po cesti s prejemim košem na
kolitu.

"Kam pa nudi tako odgovor?"

Jenira je bosa, umazana in z veliko, trobo
gleda pod brado, ki se ji pognja, da je posledica hudih
naprav na njene življenje.

"Pa dva, da bom imela opoldne s čim pralme-
titi."

Beseda da beseda in je mi Jenira pripoveduje:

"Imela sem dvaneajst otrok, devet jih živi, trije pa
so pri sveti Trojici. Dva živita sta na Slovenskem, dva
sta na Nemškem, ena hči je zaprela, ena na Sibirskem..."

Z enim samim stvarkom reši moje skuto vprašanje,
kako neki živijo ljudje na tem peščenem, z brijem in
gumovjem parastlem svetu.

"En otrok, ki so po svetu, ali vas kaj pralpirajo?"

"Globo je, slabo," vzdihuje starica, poleg pa doda:
"Živim skupaj s hčerko, ki ima trije otrok. Veste, na
svetu je krž, volova je pri živem moju..."

V njem glasu je nekaj bolestnega, bridkega.

Pojneje sem gvedel, da je ta njena hči tekova-
na dobitnica, h kateri prihajajo moški iz okolice. Take
dobitnice so po teh revnih krajih nekaj navadnega.

Da njih so izhajene stepe iz vihanja. Bog pramuj, kako
pa me, drugače preživlja trije otrok in stara mater.

Ce si živel isti najst dni na Brezovcu, si verel,
da imes ~~leto~~ leto je za reboj.

Lebo se strže Melkovci, vasi, ki stoluje nad
mnogi obširni ne preobširni gorici in tege ime-
na. Zato pa so te gorice tembelj shavne in jih poznajo
tudi ljubljanski svickarji. Gladka melkovska kupčica
ne da slutiti, kako grenka je življenje v njeni sicerki.

Na Melkovu je kar drugi okus; po poljuem
hrbitu okrog vasi se raztezajo dovolj lepa polja in
hiše imajo tako beruškega izgleda, kakor na Selu.
Pojna se, da je nekodaj tukej bilo gotovo blagostanje
donna, ogleter so melkovski vinogradi bili se last-
nina donatinarov in jih niso dobili v roke razni bližnji
in oteljni veljake. Sedaj pa se tudi po teh hišah sepe
beruške roka.

Od Melkova do Šmarje je najlepši ko
pobovanje od Melkovca do Pijene gore. Volpina se

ti veličasten pogled na jugo do Gorjancev, na severu
do Thuma. Vse mirenko in krško dolino imajo pred
seboj; kakor odprta obala. Šel sem cerkve in prišel do
številke petdeset, potem sem nehaj. Tako ravnajo, ~~na~~
varljivo varstvo! Lohci bi res verjeli, da živi tvoj
pobojni, bogobojni ljudstvo, ki mu je odmi rilj, da rasti
metnike teh teko na gortu namiznih cerkva. Toda
mijer na Slovinskem mitem nalezal na teko številu
brezbojnikov med preprostim ljudstvom, kakor v teh kne-
jih. In kje na Slovinskem bi tako prodorale, teko vrak-
daneje govorili o „dobrotnikih“, skratka po kmečkih bajtah?

Tih pod nožem teboj se tudi iz rogov karmelske
ga rudnika. ~~Pod~~ & vidi se pogled na naj mihaven, tola
s koksini obilni rejejo pod to rjevo zemljo tisti, ki
za dvejelet, trideset obmarjer na dan hodijo svoj pr dve
uri daleč? Dve uri tja, dve uri nazaj. Ali je v temem vren
se protone za kake lepše obilne, kakor je mešmer ljubega
do domovine? Gentjan sam, ta „pustelj mirne doline“,
kakor ga je imenoval naš krek, ki je teden strel vrojo
mrt, se ne vidi. Skrit je za prelepimi ljubijelami.

In vendar, kako lepa, pravična imena je to, od
sivomastva prebleto ljudstvo dalo svojim naseljem.

~~Lutvoh, Slavoh, Hresijn vrh, Otavnik, Pijana
gora, Bojnik, Hlenovik, in mnoga druga. V ta stara
imena so njegovi predniki položili ljubega do domovine
grada.~~

Lutvoh, Slavoh, Vavoh, Hresijn vrh, Otavnik,
Bojnik, Hlenovik, Pijana gora, Padeži, Dupadeži.

Thukho ljubni, koliko prežije in koliko sočialne
resnice je položeno vanje. Dopolnik, tudi ki hodi po teh
krajih, ne hodi le po gospodarskih tleh pradelavnih govil,
vnapre tudi po zemlji, ki ji je močile kri kmečkih puntov.
Pod Vodalom, na cesti v Sevnico stoji krma, ki se se vla-
nes imenuje pri „Punterju“. Okrog Hlenovka se se vrili
boji kmečki boji in raz Hlenovik so boje kmetje s
topovi vlatreljavali mavhrog lepše gradove. Vzkliki:
„Heil Hitler“ ki ti deneš zvenijo naproti, so tuji in
nerazumljivi in ti praznočejo bično mizel, da je ljudstvo
teh knejev pogledu nase, se iznevenilo nememu sebi.
Če si ne pre tedno preživel na Begovu, na Selu, na
Tršini ali na Gledvlu, pa spoznaš, da so to le vzkliki

411

obrupa, da je to le još razočaranja in vseh bolečin, da
je to le odmev biča, ki še desetletje in stoletje pada po
plečatih tega ljudstva.

Šlanivrh, varica s cerkvico in prekrasno lego na
bregu, ki ga obseva sonce vel gore do mraka. Pred vhr-
dom u vas stoji velika garmela stavba, ki morda ne
spada v okvir pohlevne varice. Toda kmalu imas
razbega praujo. Vaščen je pravijo grad, darinarov
njen videlz ni pod temu podoban. Ta so nekdanje
klete s stanovanjem valpeta stiškega samostana, ki je
imel v Melkovicu in v Gornjaku svoje vrnograde in je
po vaseh vel Mehinovga ob Pijane gore poliral vinsko
desetino. Brezen stiških, belih menihov, so po teh krajih
jemali desetino in tukaj se fujuvitu iz Sentruperta,
gospodje na Škrljevem, na Mehinovgu, na Hrnarjaku, na
Četegu, na Hlervcu, da drugih manj lačnih in manj potreb-
nih prijok ne bom našteval.

Lari ferdaliguna so ga manj in gradovi so le še
spomanki ljudske sužnosti. Projcha je tukaj. Neki kmetič
iz Lirinka vstane miselnosti doline, tega reja prelepe do-
lenjke, nehor jo je krtel Trek, pa mi je ki sem ga sre-
čal na nekem klanu pa mi je pripovedoval, da sent-
rupertske ferovz še zolej doliva vel kmetov rez olivito
stnejhov vina na beru. Overtatuejhov je desetito
litrov. ~~Mejniti~~ Mehinovgu ima na dolbni gori krmu
saj leto in dan trije vino iz propolja, ki ga plerujejo
kmetom in batarjem po dinar vel dva za krogrom.

En nad tem rejem stoji Šlanivrh, tiha varica
s pokopališčem, z lesenimi hišicami in polnoljemni
plotovi, njeni prelivski pa s krivimi nogami in debelimi
zolsami vberijo vodo in butare iz po strmih polvijh
gori na vrh, kjer svet sonce tukaj žerke in tukaj toplo.

Na poti od Šlanivrhke proti Telcu prides kmalu
spet na brezovski okus. Podoba tega kraja je varica
žeperek, postavljena na strmo gredo. Tlep lesenih
hiš s mroljivimi krepicami in sivomasnimi, mrej-
nimi njivami. Žeperek stoji ob poti, ki je od darnih
rarn vodi iz Škocjane v Tržišče in v veje vhe dolini.
Vas je popotnikom slajela prevošče in je njeno ime
napravljeno iz "Herberge". Ta pot je zolej slivane-
marijana in težavna, pa vendar zelo potrebna. Ljudstvo

je desetletja pririni gubeha novu restu. Na račun te
reste je v Jugoslaviji bilo izvoljenih je mnogo poslanev,
toda reste se zmerom ni in živina in ljudje se umirajo
po kolenskih pobijeti po kmetih klavirih stare poti.

Od Zeperske se dolijo Telče na srednem brbu isto
bližu, toda popotnik mera hvaliti skoraj pol ure, da pride
do njih. Telče so škofjanska podružnica s trgovino, s šolo,
~~in brez~~ brez z bogato ene "družnarije" in brez krivice, ker
se škofu zdi neverjetno, a je tako. V Telče so vsiljeni
vsi kraji vol Melkova do Čušnje med Sernico. Za po-
stavitev šole na Telčah se je bil je šlovenski pisatelj
Peter Bohinjec, ki je bil guverner v Skvjanu, pa se ga
kmetje ga to poginili iz Telč. Šola pa je kljub temu na-
stala. Zolej je dvorazprednica in ima dvesto petdeset
otrok. Dve učni moči se mučita s to armado v pretes-
nih prostorih. Šolski upravitelj je proglašeno za komu-
nista in je za kazen prišel na Telče. Učinkovitejša
kazni si predložniki ljudske izobrazbe v Ljubljani pa
niso mogli izmisliti.

Ljudsko šolstvo je posebno poglavlje toliko operane
mese Dolenjske, v katerem pa ne bom pisal probe.
Navedel bom le to kar so mi ljudje gredo priporočili:
Rokovni Sentrupert, ki ima menolo s izredno pre-
livske nima polupje ljudske šole, vendar pa ima
v starem, mehnem in temem polupju, kamor menolo ko-
meji atlečijo dva repreda. Ali šola je šestrepredna.
otbeli repreda pa gortujejo po kmetih hišah. Zato
pa ima Sentrupert dva, gradovom podoben perovja.
Lekemi, ki se neplegejo po hvala vokal in so
svet vare, mnoge šole. Šola v Klenovku gortuje
po kmetih. Vasi Platenberg, Perover, Švobe in ne vem
katere še, so vložane v več ko po volatelnem Trebel-
no, čeprav je tam na kupu otrok že tri reprede. Bol
Čušnje do Telč volijo kmethe nože dve uri hvala.

Večensko na Telče pretelevni učitelj pa poučuje
otroke, ki so jih matere vjubrej meknile s poperjem in
sodnimi tropinami. To je ustanovljen šolsko kuhinjo,
mu je bilo na guverneru v Skvjanu rečeno, da je to
petrta šola, čekej pa mnoge ljudje toliko otrok.
To je prišel tisti učitelj na Telče, mu je njegov prednik

dejal:

"Prišel si med same tatove. Ne svetujem ti, da
kerkoli neješ na vrtu ali na polju njeni, ker ti bo
ta zamikerna banota vse pokradla," kakor je meni."

Ta mož je kot dober solnik bil prebravljen v
lep kraj ob jelegunici z orenovrednino.

Thuzjenc na Telcih pa si je mislil: glej, vrt
imam in njivo imam, dohodki so prišli in nekaj bom
na njivi tudi pridelal. Pa je šel in jo je poradil s krom-
pirjem in z zeljem (In glej čudo!) ter rekel, kolaj bo do
zindje pridelal kmeti. In glej veliko čudo telško!
Viti-cu sam krompirjev gomelj, mti-cu sama zelj-
meta glava mu ni gmarjela. Pa je nekega jecu-
škega jutra zagledal pred soljo dve revni ženi z
moticami v rokah, ki sta mu rekli:

Gospod prišli ste, da vam pomagava izro-
pati krompir. Jesu je tu. Vite našim otrokom je
toliko dobrega stari, pa sta mrtli, da tudi mi dve
stara nekoj za vas...

In nekega jutra je telški karmenar zagledal
pred soljo kmetko vprago, malčeno z lepimi bukovci
mi obrvi. Kmet, ki jo je pripeljal, je dejal:

"Pripeljal sem vam dva, ker je prva pred
obrvi. Mislil sem si: naš novi učitelj ne bo gmrjo-
val, stekler bo med nami."

Nikoder ni bilo kmete, ali kmetice v soljo brez
zeleuke vina. Učitelj je bil primoran, da je portant v
kleti rod, kamur je darovano vino plival, ker ga ni
mogel sproti izpiti.

Šker je v takih vohelajskih vaseh kot so Telci
tudi dolgačas doma, je šel učitelj in je našel dva Telci
in sosednjih katoliških občin. Skajemina je bila
silno majhna, ker dva ni nihče dražil. Znani lovski
pohupniki iz okolice so se telškemu učitelju krshoteli
reš, se neverize v tem lovišču ne bo dobil, Telci mi vse
pokradajo.

Učitelj je na prvi lov prabil zelo uspešno in
vse, tudi najbolj znane divje love. Zaradi tega je
bil hličen na okrajno glavarstvo v Trsko in bil
karmenar. To mu je tako pogrešno vse rešalo, da je

oberil pisrko na steno in se za lov in več bičgal. Toda
vnahe neodeljo in vseh prepuk je smel vrej enega
vojaka na muji. Širunki čes so mu prinesli v hro tri-
in dvajset liči jih koprkor koš. Vse to so mu prinašali
telški olivji lovci, ki so bili strah in groza sovražnim lov-
skim najemnikom.

Z nerrečnega telskega koprjenca je kmalu postal
telški "bog." ~~Toda~~

Taj pa so se pretrvale obliati, posvetne in cerkvene,
neje. ~~da~~ ga dva boga venomer ni prostora na Teličeh.
In obliati so žele nepotrebnega drugega boga sprev-
jeti odvol. Toda s Telič je bilo težje spraviti, kakor
na Telič. Telska sovražna je kmala v švojenski perov
in v Trisko na glavartvo in kjer je telkla po mujah
in dehtevala da njen bog vrtene na Teličeh. Prej nemu
koprjenca, vrej nasenken "bogu" v Teliške obliati po-
mujale najlepša mesta na Slovanskem, ki naj si jih sam
izbere, toda "bog" ni hotel s Telič.

Že na čelniku krajnega Teliškega sveta na Teličeh,
hmetu Mrgoletu je prišla iz Ljubičane ^{od vseh dni in stranke} meke vrtoka
prosvetna žirina ravno v tej zadosti. Mrgole je gosto-
Luben, toda tudi gahrhujen kmet. Žirina je trčila, da
je prites in te stranke, kakor Mrgole. Kmet je skornigel
z ramami rameni in popošel žirino z gupetjo in
s telškim vriskom. Da bi Mrgoleta le umehčale, ~~se~~ je vrv-
na žirina vrtela na Teličeh sel vnan in ker je zamudila
večerni vlek v Tajiču, je vrtela tam tudi čez noč.

Zvečer sta z Mrgoletom vrtela ob polnuri pihomi
in pila vino. Poken je Mrgole gostu mehko postel na
peči in vta sta šla k krepju. Tja je Mrgole giptraj
stopal v robo, se je delegat stranke ravno prebujel;
bil je mež, prespen in dolge volje.

"Odlivne ~~vino~~ kapljica, tu telsko vino," ga je
veselo pozdravil gost na peči. "Ludna stvar, Mrgole,
ponikli ti prijatelj, koliko vina sem večerj popil,
pa mi suti enkrat ni bilo treba na vodo, ponoči
mi ni enkrat ni bilo treba na vodo..."

Mrgole se je nemuznil zadovoljni žirini in
mimo dejel:

"Čemu bi pa hotel na vodo, dragi prijatelj,

sej je, princi vendar od peti do vnet priteklo ...
leži zelo dobro je se je vlekle dolga luča.

En poslednja te ekipe odise je bila, da je "bog" se
dalje ostal na Telčah.

Na Telčah proti Lavi stoji Pijana gora. Spet nov
zgodov. Kolovo zehaj so ljudje temu kregu dali tako
znanilno ime? Pijana gora sičar ima svoje gorice, toda
dvoim, da je kraj po upih dobil tako ime. Mogoče
so ta kraj imenovali tako, ker je ljudstvo, ki tukaj živi,
stehno pijano od težkega življenja in velike revščine,
in pa od neskončnega brepenenja po boljem življenju.

Na Pijani gori nem komal moje prvo potovanje
po Dolenjskem. Škobil sem mogoče po najlepših krajih
sveta, po krajih, ki so po svoji legi, po svojem plavem
nebu in po svojih prečudovitih barvah najlepši na Slo-
venskem. Toda nikjer nimaš domorin, ne v Hlobočah, ne
na Krasu, ne v mejiških glogarjah na Horvškem in ne
v revirjih hrbovskih preuzgodopov nizeu našel take vne-
bovpijore revščine, take gospodarske zavratnosti, kakor
v tem kotu naše dežele. Kraj, kjer ljudje sovražijo
gostove in ljubijo opijanje. Kraj, kjer je nastal eden
najbolkejših pogovorov našega ljudskega zehada:

"Hejja je naša ni če gospodar ni na hejji, pa kaka
kruhca ni v kejji."

En vredi te dežele se meheja naš najboljši kmeti
ničim zavod - kmeti jaha koba na groma. Tu so se porajali
naši slovoventi, naši gromotventi, naši porlavci...
Vsek sloventi slovek, ki res je res sin svojega naroda,
bi moral po upih rometi. Z oolhuto glavo iz prvotranja
pred tem ljudstvom, pred tem svetom velikim, trpečim juna-
kom naše zemlje.

Naj mi nikoli ne premeri, da se nizeu, kakor je do-
zraj bibe sega, mogel navelužiti. ga lepoto in voličnost
Dolenjske, da nizeu mogel obludovati obludovati. nola-
motti, pohlovnoti in polozmotti tega ljudstva ter sem sku-
sil iz ojniz in vdel isto drugo podobno. Puznam pa,
da je mnogo prijetnejše obludovati našo deželo iz na-
ših Krasovank, z vinohega Triglava in drugih naših gora
kaker pa z oolpiti in očni hvotiti od Hlobočnega do Pijane gore.